

2025-05-20
Dnr: 040/2025

Namn
Organisation
Adress
Postnummer och postadress

Remissvar på SOU 2024:74 - Fler vägar till arbetslivet

Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) har tagit del av rubricerat betänkande och vill härmed framföra våra synpunkter utifrån dövas rätt till utbildning, språklig tillgänglighet och arbetsmarknadsetablering. SDR är en partipolitiskt obunden ideell organisation som företräder döva och teckenspråkstalande personers rättigheter i Sverige, med särskilt fokus på mänskliga rättigheter, jämlikhet och språklig rättvisa.

Sammanfattning av SDR:s ståndpunkter

Sveriges Dövas Riksförbund välkomnar ambitionen att skapa fler vägar till arbetslivet genom flexiblare och mer inkluderande yrkesutbildningar. Vi ser mycket positivt på att förslagen omfattar alla elever, inklusive döva, och att betänkandet öppnar upp för att teckenspråk ska kunna ges som ämne med omfattningen 50 poäng. Detta förutsätter att en kursplan för ämnet svenskt teckenspråk tas fram snarast.

Vi ser dock betydande brister i hur betänkandet hanterar döva elevers och teckenspråkstalandes behov. Betänkandet uppfyller inte de krav som följer av Sveriges åtaganden enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) och Barnkonventionen.

SDR efterlyser:

- Lagstadgad rätt till undervisning på svenskt teckenspråk.
- Avskaffande av fyragränsen för att bedriva utbildning för döva.
- Statligt betalningsansvar för tolkstöd i vuxenutbildningen.
- Strategier för att säkra teckenspråkskompetens hos lärare.
- Inkludering av Riksgymnasiernas roll och erfarenheter.
- Tydlig analys av arbetsmarknadens värdering av nya utbildningsformer.
- Framtagande av kursplan för ämnet svenskt teckenspråk inom yrkesutbildning.

Kommentarer till betänkandets innehåll

Vi vill understryka att det faktum att många elever inte är behöriga till gymnasiet eller saknar fullständig gymnasieexamen ofta speglar brister i tidigare skolgång. I synnerhet är det ett tecken på att grundskolan och specialskolan inte lyckas säkerställa måluppfyllelse för döva elever. Enligt tillgänglig statistik når endast drygt 50 procent av eleverna i specialskolan kunskapsmålen i alla ämnen, vilket är

betydligt lägre än motsvarande siffror i grundskolan. Detta är ett strukturellt problem som måste adresseras parallellt med att fler vägar skapas i de senare utbildningsnivåerna.

Vi vill också uppmärksamma att folkhögskolan inte nämns som en möjlig utbildningsväg eller resurs i betänkandet. Folkhögskolorna, inte minst de med särskild teckenspråkig profil, har lång erfarenhet av att utbilda döva inom både allmän och yrkesinriktad utbildning. Det är en resurs som borde utnyttjas bättre inom ramen för ett nationellt utbildningssystem som vill erbjuda fler vägar till arbetslivet.

Förslag: Komplettera utredningen med en analys av hur folkhögskolor, särskilt de med teckenspråkig kompetens, kan samverka med KOMVUX och yrkesutbildningar för att stärka tillgången till tillgänglig och anpassad utbildning för döva.

Fyraeleversregeln

(SOU 2024:74, kapitel 5.1) Betänkandet hänvisar till gällande regelverk där det anges att utbildning särskilt för döva och hörselskadade endast får bedrivas om minst fyra elever är antagna. Denna regel återfinns bland annat i 10 kap. 3 § skollagen och bekräftas i betänkandet.

Bestämmelsen att utbildning särskilt för döva endast får bedrivas om minst fyra elever är antagna är en strukturell begränsning som allvarligt undergräver döva elevers rätt till jämlik utbildning. Den innebär i praktiken att döva elever inte omfattas av det fria skolvalet på samma sätt som hörande elever. För hörande elever finns ett brett utbud av skolor och utbildningsinriktningar att välja bland, medan döva elever nekas tillgång till utbildning på sitt eget språk om antalet inte uppgår till fyra. Det är inte förenligt med principen om likvärdig utbildning och strider mot intentionerna i både skollagen och Sveriges internationella åtaganden.

Förslag: Avskaffa fyraeleversregeln i relevanta lagar och förordningar. Ge döva elever individuell rätt till teckenspråkig undervisning och full tillgång till det fria skolvalet på lika villkor som hörande elever.

Teckenspråk som undervisningsspråk

(SOU 2024:74, kapitel 5.1 och 9.4) Betänkandet nämner undervisning med hjälp av tolk som en möjlig lösning i vissa utbildningsformer, men det saknas en genomarbetad modell för tvåspråkig undervisning. Utbildning på svenskt teckenspråk är inte bara en fråga om pedagogik, utan en grundläggande språklig rättighet. Att enbart erbjuda undervisning med hjälp av tolk uppfyller inte kriterierna för jämlik utbildning. Undervisningsspråket måste vara det språk som eleven har som förstaspråk. För döva elever innebär detta svenskt teckenspråk, inte tolkad svenska. Betänkandet missar att definiera vad en verkligt tvåspråkig utbildningsmodell innebär och föreslår inga mekanismer för att säkerställa undervisning på teckenspråk i praktiken.

Förslag: Inför en bestämmelse i skollagen kap. 20 som tydliggör rätten till undervisning på svenskt teckenspråk, samt att staten ska bära ansvaret för att detta kan erbjudas inom relevanta utbildningsformer.

Tolkstöd och anpassningar

(SOU 2024:74, kapitel 7.2 och 9.3) Betänkandet tydliggör att kommunerna har ett samlat ansvar för att ge elever inom KOMVUX det stöd och de anpassningar som behövs. Samtidigt är det oklart hur detta ansvar fördelas när det gäller finansiering av teckenspråkstolkning, vilket leder till ojämlik tillgång för döva vuxna elever.

Tillgång till teckenspråkstolkning inom KOMVUX och andra utbildningar för vuxna varierar kraftigt beroende på kommunens resurser och prioriteringar. Detta skapar en oacceptabel ojämlikhet. Döva personer som vill studera har i praktiken inte alltid möjlighet att göra det, eftersom kommuner ibland nekar att finansiera tolk. Det finns även brist på tydliga nationella riktlinjer för hur anpassningar ska genomföras. Detta motverkar syftet med betänkandets ambition att nå fler och skapa bredd i utbildningssystemet.

Förslag: Staten bör ta över det ekonomiska ansvaret för tolkstöd och andra språkliga anpassningar inom vuxenutbildningen, inklusive KOMVUX. En nationell samordning för att säkerställa likvärdig tillgång bör införas.

Lärarkompetens i teckenspråk

Det är avgörande att elever får undervisning av lärare som behärskar deras språk. Detta gäller i synnerhet för döva elever, för vilka svenskt teckenspråk är ett förstahandsspråk. Utan denna kompetens riskerar undervisningen att bli både bristfällig och exkluderande. Att erbjuda undervisning via tolk i ämnen där läraren saknar kunskaper i teckenspråk försämrar interaktionen, dialogen och möjligheten till direkt feedback.

Förslag: Inför krav på dokumenterad teckenspråkskompetens i behörighetsförfordningar för lärare som undervisar döva elever, särskilt inom teoretiska ämnen och yrkesämnena i Komvux och gymnasiala utbildningar.

Riksgymnasiernas roll

Riksgymnasiet i Örebro är enligt förordningen (1995:938) om riksgymnasieverksamhet för döva och hörselskadade den enda platsen i Sverige där gymnasieutbildning särskilt för döva och hörselskadade får bedrivas. Det innebär att Riksgymnasiet i praktiken är det enda alternativet för döva och hörselskadade elever som vill genomföra en gymnasieutbildning på svenskt teckenspråk. Att denna centrala utbildningsinstitution inte nämns överhuvudtaget i betänkandet (SOU 2024:74) är en betydande brist, särskilt eftersom den utgör en grundpelare i det svenska systemet för teckenspråkig utbildning.

Förslag: Genomför en nationell utvärdering av Riksgymnasiets pedagogiska och organisatoriska arbete. Riksgymnasiet i Örebro bör stärkas genom riktade statliga satsningar och ett tydligt uppdrag att fortsätta vara ett nationellt nav för teckenspråkig gymnasieutbildning.

Arbetsmarknadens värdering av utbildning

(SOU 2024:74, kapitel 6.2 och 8.3) Betänkandet beskriver att elever som genomgår 1 900-poängsprogram ska erhålla ett yrkesutbildningsbevis, men det framgår inte tydligt hur detta bevis kommer att värderas av arbetsgivare eller jämföras med traditionella gymnasieexamina. Döva har redan i dag sämre förutsättningar på arbetsmarknaden, med högre arbetslöshet och lägre etableringsgrad än den hörande befolkningen. Vi kan även anta att arbetsgivare kan komma att värdera de föreslagna 1 900-poängsprogrammen som mindre meriterande än de traditionella 2 500-poängsprogrammen. Det oroar oss, eftersom det innebär en risk att döva – som redan riskerar att diskrimineras på grund av sin dövhet – får en ännu svagare plattform att stå på vid etablering på arbetsmarknaden. Det är därför avgörande att staten arbetar aktivt för att säkerställa att utbildningarnas innehåll och utfall tydligt kommuniceras och accepteras av arbetslivet.

Förslag: Regeringen bör säkerställa ett strukturerat och långsiktigt samarbete med arbetsgivarorganisationer och branschorganisationer i syfte att förankra de nya yrkesutbildningsprogrammen, öka deras legitimitet och säkerställa att de leder till faktiska anställningsmöjligheter – särskilt för döva elever.

Folkhögskolornas roll för teckenspråkiga elever

Teckenspråkiga folkhögskolor i Sverige, erbjuder ett brett utbud av utbildningar och kurser anpassade för döva och teckenspråkiga personer. Dessa skolor bedriver undervisning i en teckenspråkig miljö, vilket är avgörande för att främja språkutveckling, lärande och identitet hos döva elever.

Utbudet inkluderar:

- **Allmän kurs:** Komplettering av grundskole- eller gymnasieutbildning för att uppnå behörighet till högre studier eller arbetsmarknaden.
- **Yrkesutbildningar:** Exempelvis vård- och omsorgsutbildningar som förbereder för arbete som undersköterska.
- **Teckenspråkskurser:** Kurser på olika nivåer för både nybörjare och avancerade studenter, inklusive distanskurser.
- **SFI för döva:** Svenska för invandrare med fokus på teckenspråkiga nyanlända.
- **TUFF-kurser:** Teckenspråksutbildning för föräldrar till döva barn, vilket stärker familjens kommunikation och barnets språkutveckling.

Trots detta omfattande utbud nämns inte folkhögskolornas roll i betänkandet SOU 2024:74. Detta är en betydande brist, eftersom folkhögskolorna utgör en viktig del av det livslånga lärandet och erbjuder anpassade utbildningsvägar för döva och teckenspråkiga personer.

Förslag: Regeringen bör erkänna och stärka folkhögskolornas roll som en resurs för teckenspråkiga elever genom att:

1. Inkludera folkhögskolornas utbildningsutbud i nationella strategier för vuxenutbildning.

2. Säkerställa finansiering och stöd för teckenspråkiga utbildningar inom folkhögskolesektorn.
3. Uppmuntra samverkan mellan folkhögskolor och andra utbildningsformer för att skapa flexibla och tillgängliga utbildningsvägar för döva och teckenspråkiga personer.

Rättslig förankring i CRPD och Barnkonventionen

Flera artiklar i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) är direkt relevanta för denna remiss:

- **Artikel 2** – Definitioner: Erkänner teckenspråk som ett fullvärdigt språk.
- **Artikel 9** – Tillgänglighet: Slår fast att utbildning ska vara tillgänglig på lika villkor, inklusive språklig tillgänglighet.
- **Artikel 21** – Yttrandefrihet och tillgång till information: Inkluderar skyldigheten att underlätta användning av teckenspråk.
- **Artikel 24** – Utbildning: Stipulerar rätten till inkluderande utbildning på lika villkor och ålägger staten att vidta åtgärder för att:
 - underlätta lärande av teckenspråk,
 - främja teckenspråkens identitet,
 - anställa lärare som behärskar teckenspråk,
 - tillhandahålla utbildning på det språk och i den form som är mest lämplig för individen.
- **Artikel 30** – Deltagande i kulturliv och språk: Erkänner dövas rätt till sitt språk och kultur.

Barnkonventionen, som är svensk lag, förstärker dessa rättigheter:

- **Artikel 2** – Icke-diskriminering.
- **Artikel 12** – Rätt att uttrycka sin mening.
- **Artikel 30** – Rätt till språk, kultur och identitet.

Sammanfattande krav

1. Avskaffa fyraeleversregeln.
2. Inför lagstadgad rätt till undervisning på svenskt teckenspråk.
3. Staten ska ta ansvar för finansiering av tolkstöd i vuxenutbildning.
4. Inför krav på teckenspråkskompetens hos undervisande personal.
5. Utvärdera och vidareutveckla Riksgymnasiets funktion.
6. Säkerställ att utbildningsbevis från 1 900-poängsprogrammen värderas likvärdigt på arbetsmarknaden.
7. Säkerställ att svensk utbildningspolitik lever upp till CRPD och Barnkonventionen.
8. Ta fram en nationell kursplan för ämnet svenskt teckenspråk om 50 poäng.

Sveriges Dövas Riksförbund ser fram emot fortsatt dialog och samverkan i dessa frågor och ställer sig till förfogande för att bidra med kunskap, erfarenhet och perspektiv från döva och teckenspråkstalande i Sverige.

Sveriges Dövas Ungdomsförbund (SDUF) har tagit del av detta remissvar och ställer sig bakom Sveriges Dövas Riksförbunds analys, ställningstaganden och förslag. SDUF är en rikstäckande ideell ungdomsorganisation som arbetar för att stärka unga dövas rättigheter och möjligheter inom utbildning, arbetsliv och samhällsdeltagande. Vi ser det som avgörande att döva barn och unga ges full tillgång till utbildning på svenskt teckenspråk och att Riksgymnasiet, folkhögskolorna och övriga utbildningsformer tydligt inkluderas i statens utbildningsstrategier. SDUF understryker behovet av att utbildningsreformer genomförs med dövas språkliga och kulturella rättigheter i centrum, i linje med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Barnkonventionen.

Åsa Henningsson
ordförande
Sveriges Dövas Riksförbund

Mindie Norrie
ordförande
Sveriges Dövas Ungdomsförbund

Kontaktperson:

Tommy Aldergrim, Intressepolitisk handläggare
E-post: tommy.aldergrim@sdr.org